

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР САЛАСЫНДАҒЫ МАМАНДАРДЫ КӘСІБИ ДАЯРЛАУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫ

*Изтаева В.А.¹, Абжапарова Л.Ж.²

^{*1} Саяси ғылымдарының кандидаты, доцент, Абылай хан атындағы
Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті,
Алматы, Қазақстан,
e-mail: iztaeva.venera@mail.ru

² PhD доктор, қауымдастырылған профессор,
Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және
әлем тілдері университеті, Алматы, Қазақстан,
e-mail: laura_zh83@mail.ru

Аңдатпа. Мақаланың мақсаты осы салада болашақ сарапшыларды дайындайтын қазақстандық университет контекстінде халықаралық қатынастар саласындағы мамандарды кәсіби даярлау ерекшеліктерін егжей-тегжейлі ашу болып табылады. Қазіргі жағдайда, халықаралық қатынастар барған сайын күрделі және жан-жақты болған кезде, дипломатиялық қызметтің ерекшеліктерін және осы саладағы мамандарға қойылатын талаптарды ескеру қажет.

Мақалада көтерілген өзекті мәселелер Болашақ халықаралық мамандарды даярлаудың әртүрлі аспектілерін, соның ішінде дипломаттардың қызметін реттейтін нормативтік-құқықтық құжаттарды талдауды, сондай-ақ кәсіби ортада қалыптасқан тәжірибені зерттеуді қамтиды. Халықаралық қатынастар саласындағы мамандарды даярлау тек теориялық білімді ғана емес, сонымен қатар қазіргі заманның сын-қатерлерімен сәтті күресуге көмектесетін практикалық дағдыларды қажет ететінін атап өткен жөн. Оқыту барысында кәсіби маңызды құзыреттіліктерді қалыптастыруға ерекше көңіл бөлінеді. Бұған сыни тұрғыдан ойлауды, мәдениетаралық қарым-қатынас дағдыларын, стресске төзімділікті, сондай-ақ белгісіздік жағдайында тез шешім қабылдау қабілетін дамыту кіреді. Мамандар түрлі мәдениеттер мен ұлт өкілдерімен өзара іс-қимылға дайын болуға, сондай-ақ халықаралық аренадағы өзгермелі жағдайларға бейімделе білуге тиіс.

Сонымен қатар, мақала студенттерге практикалық тәжірибе алуға және дипломатиялық мекемелер мен халықаралық ұйымдардағы нақты жұмыс жағдайларына дайындалуға көмектесетін оқу бағдарламаларының, тәжірибелер мен тағылымдамалардың рөлін талдайды. Сондай-ақ материалды тереңрек игеруге және қажетті дағдыларды дамытуға ықпал ететін ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен оқытудың белсенді әдістерін енгізу сияқты білім берудегі жаңа трендтер талқыланады. Осылайша, мақаланың мақсаты – Қазақстандағы Халықаралық қатынастар саласындағы мамандарды даярлаудың ағымдағы жай-күйін талдап қана қоймай, сонымен қатар қазіргі дипломатия мен халықаралық саясаттың алдында тұрған міндеттерді тиімді шешуге қабілетті жоғары білікті кадрларды даярлау үшін оқу процесін жақсарту бойынша ұсынымдар әзірлеу.

Тірек сөздер: дипломат, кәсіби қызмет, халықаралық қатынастар, құзыреттер, мәдениетаралық коммуникация, дипломатиялық қызмет, білім беру жүйесі, Қазақстан

Негізгі ережелер

Қазіргі жағдайда, халықаралық қатынастар күрделене түскен кезде, дипломатиялық қызметтің ерекшелігі мен мамандарға қойылатын талаптарды ескеру қажет.

Қарастырылатын негізгі мәселер шеңбері:

1. Нормативтік құжаттарды талдау: дипломаттардың қызметіне қатысты негізгі ережелер мен Реттеулер зерттеледі.

2. Құзыреттіліктер мен дағдылар: сыни ойлауды, мәдениетаралық қарым-қатынасты, стресске төзімділікті және белгісіздік жағдайында шешім қабылдау қабілетін қалыптастыруға ерекше назар аударылады.

3. Практикалық оқыту: студенттерге халықаралық ұйымдардағы нақты жұмыс жағдайларына бейімделуге көмектесетін тағылымдамалар мен тәжірибелердің рөлдері қарастырылады.

4. Жаңа білім беру трендтері: материалды тереңірек игеруге ықпал ететін ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен оқытудың белсенді әдістерін енгізу талқылануда.

5. Оқу процесін жақсарту бойынша ұсыныстар: мақала дайындықтың ағымдағы жағдайын талдауды аяқтайды және білім сапасын жақсарту жолдарын ұсынады.

Мақаланың мақсаты-заманауи дипломатия мен халықаралық саясаттың сын-қатерлерімен тиімді күресуге қабілетті жоғары білікті кадрларды даярлау үшін ұсыныстар әзірлеу.

Кіріспе

Халықаралық қатынастар саласында кәсіби мамандарды даярлау тарихы бірнеше ғасырларға созылады қазіргі дипломатиялық академиялардың алғашқы институттары XVIII ғасырда Еуропа елдерінде құрылды, белгілі бір тарихи кезеңдегі мемлекеттің ұлттық басымдықтарымен және сыртқы саяси жағдайлармен де тығыз байланысты болып келеді. Кеңес Одағының ыдырауы және тәуелсіз мемлекеттердің құрылуы қоғам өмірінің көптеген салаларында, соның ішінде жоғары білім беру жүйесінде сапалы жаңа міндеттер қойды. Шетелде дипломатиялық және консулдық мекемелер желісін, халықаралық ұйымдар жанындағы өкілдіктерді құру, сыртқы саясатты жүзеге асыру, ұлттық мүдделерді қорғау және басқа да міндеттер алғаш рет тәуелсіздік алған жас мемлекеттерді дипломатиялық тұрғыдан тану үшін халықаралық қатынастар саласында білікті мамандар даярлауды талап етті.

1944 жылы одақтас республикаларға сыртқы қатынастар саласында өкілеттіктер берілгеніне қарамастан, сыртқы істер Халық комиссариаттары 1946 жылдан бастап Сыртқы істер министрліктері одақтас республикалар үкіметтерінің құрылымдарында КСРО сыртқы саяси ведомствосының қатаң басшылығымен жұмыс істеді. Дипломатиялық кадрларды даярлау 1944 жылы құрылған Мәскеу мемлекеттік Халықаралық қатынастар институтында МГИМО орталықтандырылды. МГИМО іргетасы М. Ломоносов атындағы ММУ халықаралық факультеті болды, ол 1943 жылы КСРО Сыртқы Істер Халық Комиссариаты мен сыртқы сауда Халық Комиссариатына кадрлар даярлау үшін құрылды [1]. Тәуелсіздік алған кезде бұрынғы одақтас

республикаларда халықаралық қатынастар саласында мамандар даярлайтын жоғары білім беру мекемелері болған жоқ. Бұрынғы одақтас республикалардың тәуелсіздігін жариялаумен және олардың халықаралық қатынастардың толыққанды субъектілерінің жаңа саяси мәртебесін ескере отырып, дипломатиялық кадрларды даярлаудың ұлттық жүйелерін құру қажеттілігі туындады. Әрбір мемлекетте оқытудың өзіндік бірегей нысандары болғанмен оларға әсер еткен жалпы жағдайлар мен факторлардың ұқсастығын атап өтуге болады. Халықаралық қатынастар мамандығы бойынша республикалардың жетекші университеттерінде бейіндік кафедралар құрылды 1992 жылы Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің тарих факультетінде Халықаралық қатынастар және сыртқы саясат кафедрасы, 1995 жылы факультет құрылды [2]. Сыртқы саяси ведомстволардың - дипломатиялық академиялардың Жеке оқу орталықтарын құру маңызды үрдіс болды. Дипломатиялық академияларда КСРО-да болған дипломаттардың жұбайына арналған арнайы курстардың тәжірибесі жандандыру қажет. Біз бұл тәжірибені өте пайдалы деп санаймыз өйткені дипломаттардың жұбайлары мемлекеттің шетелдегі дипломатиялық өкілдігінің нақты ортасы туралы белгілі бір коммуникативті дағдылар мен білімге ие болуы керек қоғамдық тұлғалар болып саналады.

Әлемдік дамудың заманауи тенденциялар мен жаңа сын-қатерлер дипломаттардың алдына жаңа міндеттер қояды. Халықаралық қатынастар саласындағы мамандарды даярлау дәстүрлі білім мен дағдылардан басқа уақыттың жаңа талаптарын да ескереді. Олардың ішінде мәдениетаралық қарым - қатынасты білу, толеранттылық деңгейінің болуы, өмір бойы өз өзін дамытуға, дағдарыстық жағдайларда стресске төзімді болу, "soft skills" кешені-икемді дағдылар ерекшеленеді. Жұмыс уақытының көп бөлігі коммуникациямен байланысты дипломаттар үшін өте маңызды. Осыған байланысты халықаралық мамандарды даярлау жүйесі де өзгеруде: онда оқытудың әртүрлі белсенді әдістері, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, тәжірибеге бағдарлану, құзыреттілік тәсіл үлкен рөл атқарады.

Халықаралық қатынастар саласындағы мамандарды дайындап оқытудың теориясы мен тәжірибесін зерттеудің өзектілігі халықаралық қатынастар жүйесінің динамикалық дамуының үдерісімен байланысты болып отыр. Қазақстан Республикасының әлемдік қауымдастыққа интеграциялануы, мемлекеттік және өңірлік деңгейде халықаралық байланыстардың кеңеюі, Қазақстан Республикасының Болон процесіне қосылуы, халықаралық қатынастардың мамандарының деңгейі мен сапасына қойылатын талаптардың өзгеруіне әкелді. Бұл Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі кезеңге арналған әлеуметтік-экономикалық даму тұжырымдамасында көрсетілген, онда отандық тәжірибені ескере отырып, жоғары білікті мамандарды даярлау қазақстандық білім беру жүйесін жаңғыртудың қажеттілігі айтылған. Орын алған өзгерістер Сыртқы істер министрлігі жүйесіне және сыртқы мәселелерге қатысты басқа да ведомстволарға ішкі және сыртқы саясаттың торабында тиімді жұмыс істей алатын дипломаттар, заңгерлер, экономистер мен қаржыгерлерге, сыртқы экономикалық кеңістік, халықаралық журналистер,

кәсіби коммуникация саласындағы аудармашылар кәсіби кадрлардың қажеттілігін туғызды.

Жаһандану дәуірінде халықаралық қатынастардың құрылымы барған сайын күрделене түсуде, сондықтан халықаралық қатынастар саласындағы жұмыс қазіргі уақытта стратегиялық маңызды мемлекеттік міндеттерді шешуді қамтамасыз ететін кәсіби қызметтің ерекше түрі ретінде қарастырылады. Қазіргі заманғы халықаралық қатынастар саласындағы мамандардың жоғары кәсіби білімі бар, шет тілдерін белсенді меңгерген, бұл оларға халықаралық ортада кәсіби қызметті жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Еліміздің алдында тұрған сыртқы саяси және экономикалық міндеттерді шешудің табыстылығы көбінесе олардың кәсібилігі мен біліктілігіне байланысты. Халықаралық қатынастар саласындағы мамандарды даярлаудың тиімділігі мемлекет мүддесіне де, әрбір жеке азаматтың мүддесіне де әсер етеді. Соның ішінде соғыс пен бейбітшілік, қауіпсіздік, мемлекеттің саяси, экономикалық және әлеуметтік-мәдени дамуының тиімділігі мәселелері сол білімді де, білікті, сауатты маманның құзырында деп айтуға болады [3].

Халықаралық қатынастар саласындағы мамандарды кәсіби даярлаудың ерекшелігі мынада: бұл санаттағы мамандар тек кәсіби дағдыларға ғана емес, сонымен қатар шешім қабылдауға және жауапкершілікті алуға дайын болуы керек. Шешім қабылдауда жағдайдың контекстік маңыздылығын, қабылдаушы елдің тілдік ерекшеліктерін, келіссөздерді жүргізуді анықтайтын тілдік және экстралингвистикалық факторларды ескере отырып, кәсіби қызметті жүзеге асыру осы халықаралық қатынастар саласының маманына жүктеледі.

Материалдар мен әдістерді сипаттау

Сонымен, халықаралық мамандарды кәсіби даярлау іргелі ғылыми-тәжірибелік мәселе болып табылады, оны кәсіби білім берудің теориясы мен тәжірибесі басқа бейіндегі мамандарды даярлаудан ерекшеленетін жеке бағыт ретінде қарастыру қажет. Жоғарыда аталған факторлар олардың қызметінің көп функционалдығы мен көп өлшемділігін ескере отырып, жаңа парадигмасы ретіндегі құзыреттілік көзқарас тұрғысынан қазіргі заманғы халықаралық мамандарды кәсіби оқыту тәжірибесінің теориясы мен талдауын әзірлеудің өзектілігін анықтайды. Зерттеу бағыттарына кәсіптік-техникалық білім беру педагогикасының генезисі мен теориялық-әдістемелік негіздері, жоғары оқу орындарында халықаралық мамандарды даярлау, біртұтас білім беру кеңістігінде кәсіптік-техникалық білім беруді аймақтандыру, кәсіптік білім беру саласындағы инновациялық технологиялар, кәсіптік-техникалық білім беру саласындағы инновациялық технологиялар, кәсіби-техникалық білім берудің диагностикасы жатады, кәсіптік білім беру сапасы, кәсіптік білім беру мекемесінің білім беру ортасы, халықаралық мамандарды кәсіби даярлауда құзіреттілікке негізделген тәсілді қолдану болып табылады.

Сонымен қатар, СІМ қызметкерлерінің кәсіби даярлығының теориясы мен тәжірибесінің мәселелері жеткілікті түрде зерттелмеген, бұл көбінесе СІМ-нің сыртқы зерттеушілерге ақпарат көздерінің жабықтығына

байланысты. Халықаралық мамандардың кәсіби дайындығын ғылыми негіздеу мәселесі қазіргі ғылымның дамымаған салаларына жатады. Оны ғылыми талдау және практикалық шешу қажеттілігі бірқатар қарама-қайшылықтармен анықталады, олар:

Нәтижелер

Халықаралық қатынастар саласында мамандарды даярлауда мына аспектілер ескерілу керек:

- Психологиялық дайындық: болашақ дипломаттар парасаттылық, зейін және стресске төзімділік сияқты қасиеттерге ие болуы керек. Маңызды аспект-әңгімелесушінің психологиялық портретін құруға және тиімді іскерлік қарым-қатынасқа көмектесетін психологияның негіздерін зерттеу.

-Кәсіби құзыреттіліктер: оқыту халықаралық келіссөздерді ұйымдастыру, құжаттарды дайындау және ақпаратты талдау дағдыларын қамтиды. Табысты жұмыс қабылдаушы елдің саяси және экономикалық факторларын, сондай-ақ мәдениетаралық коммуникативтік құзыреттілікті түсінуді талап етеді.

-Функционалдық дағдылар: маңызды аспектілер-әртүрлі көзқарастарды түсіну, өз мінез-құлқыңызды реттеу және қақтығыстарды жеңу. Болашақ дипломаттар жоғары төзімділік пен командалық жұмыс қабілеттілігін көрсетуі керек.

-Мәдениетаралық қарым-қатынас: әртүрлі мәдениеттердің өкілдерімен өзара әрекеттесу мәдени ерекшеліктерге назар аударуды және қарым-қатынастың сәттілігіне әсер ететін кедергілерді жоюды талап етеді.

-Тағылымдамалар: серіктес жоғары оқу орындарындағы тәжірибе студенттерге халықаралық ортаға бейімделуге көмектеседі, ал таныстыру практикасы кәсіби құзыреттіліктердің қалыптасуын бағалауға және мансаптық өсу үшін дұрыс бағытты таңдауға мүмкіндік береді.

-Жұмысқа орналасу: диплом алдындағы практикадан сәтті өту түлектердің жақсы жұмысқа орналасуына ықпал етеді.

-Аналитикалық дайындық: студенттердің ақпаратты сапалы талдау дағдыларын дамыту және сенімді деректерді жалған ақпараттан ажырату маңызды, бұл ақпараттың үлкен көлемі жағдайында маңызды.

-Экономикалық дайындық: заманауи бағдарламалар жаһандық экономика және қаржы курстарына назар аударады, бұл жас дипломаттарға экономикалық мәселелерді жақсырақ басқаруға көмектеседі.

Осылайша, зерттеу теориялық және практикалық аспектілерді ескере отырып, Халықаралық қатынастар саласындағы мамандарды даярлауға кешенді көзқарас қажеттілігін растайды, бұл қазіргі заманның сын-қатерлеріне дайын жоғары білікті кадрларды қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Талқылау

Қазіргі заманғы халықаралық қатынастар саласы маманның кәсіби құзыреттілігінің қажетті деңгейіне мемлекеттің тапсырысы мен жоғары оқу

орындарында тілдік даярлаудың дәстүрлі жүйесінің жоғары деңгейге жетуді қамтамасыз ете алмауы, әдіснамалық жоспарда оқыту мазмұнын іріктеудің және кадрлық талаптарды қалыптастырудың ескірген әдіснамасымен түсіндіріледі;

нормативтік жоспар тұрғысынан талдайтын болсақ: СІМ-ге және/немесе халықаралық компанияларға жұмысқа қабылдау кезінде қойылатын халықаралық өатынастар саласындағы маманның кәсіби құзыреттілігіне қойылатын біліктілік талаптары мен "халықаралық қатынастар" бағыты бойынша мемлекеттік білім беру стандарттарына сәйкес оқыту шеңберінде осы құзыреттіліктің негіздерін қалыптастыруды қамтамасыз етуге арналған дайындықтың негізгі мазмұны арасында;

мазмұндық тұрғыдан талдайтын болсақ: халықаралық мамандардың жалпы (кәсіптік бағдарланбаған) тілдік даярлығының мазмұны мен осы мазмұнды кәсібилендіру қажеттілігі арасында;

дидактикалық-әдістемелік жоспар тұрғысынан талдайтын болсақ: "халықаралық қатынастар" бағыты бойынша даярлауды жүзеге асыратын жоғары оқу орындарында даярлықтың ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етілуінің жеткіліксіздігі, халықаралық мамандарды кәсіби даярлауды білім беру-технологиялық қамтамасыз етудің объективті қажеттілігі арасында;

тұлғалық-субъективті тұрғыдан талдасақ: халықаралық мамандардың кәсіби бағдарланған білімдері мен дағдыларының кәсіби маңызды құзыреттерге қажеттіліктері арасында, "халықаралық қатынастар" бағыты бойынша бейіндерге бейімделген дәстүрлі білім беру бағдарламалары шеңберінде осы қажеттіліктерді қанағаттандырудағы қиындықтарды айтуға болады [4].

Осы айтылған барлық қайшылықты мәселелер халықаралық қатынастар саласының мамандардың кәсіби дайындығының генезисі мен ерекшелігін анықтайтын әдіснамалық, теориялық және дидактикалық негіздерді зерттеу керек, өзекті деп санаймын. Мәселенің өзектілігі, оның жай-күйін талдау және даму дәрежесі осы зерттеудің негізгі бағыттары мен логикасын анықтауға мүмкіндік берді.

Еуразия кеңістігіндегі дипломатия. Еуразияның кең кеңістігінде ғасырлар бойы қалыптасқан және табысты жұмыс істеп келе жатқан дала дипломатиясын ұмытпауымыз керек. Көптеген тарихшылар атап өткендей, ежелгі заманнан бері қазақтар дипломатия өнерінің барлық арсеналына ие болды – даналық, шешендік және тапқырлық, философиялық көзқараспен және мәселелерді шешудің бірегейлігімен, саяси түйсігі мен көрегендігімен ерекшеленді. Дипломатия өнеріне иелік ету арқылы мұндай үлкен аумақты тек бейбіт, көршілерімен тату тұратын және өзгелергі байыптылық пен төзімділігін көрсете алатын халық қана сақтай алады. Бұл постулаттар бүгінгі қазақстандық дипломатияның теңгерімділігі мен прагматизмі қағидаттарының негізіне айналуы тиіс. Дәл осы қазақстандық менталитеттің ерекшеліктері арқылы әлем бізді қоғамдағы бейбітшілік пен тыныштықты терең бағалайтын, халықаралық аренада достық пен қауіпсіздікті нығайтуға бағытталған бастамаларды мақсатты түрде ілгерілететін ел ретінде қабылдайды. «Бірде-бір

дәуірді оның ұлы адамдары туралы идеясыз дұрыс түсіну мүмкін емес. Өйткені адам тағдыры арқылы біз оқиғаның барысын көріп қана қоймай, оның рухына енеміз». Француз дипломаты Жюль Камбон ХІХ ғасырда айтқандай: «дипломаттар, сарбаздар сияқты емес, тарихшылар тарапынан дәріптелмейді, кейбіреулерінің есімдеріде тарихта аталмай қалады».

Дипломат мамандығы әрқашан беделді және тартымды болып саналды, ол жаңа адамдармен танысу, шет елдерге бару, әлемді білу. Дегенмен, дипломатиялық қызметті таңдаған немесе жалпы халықаралық қатынастар саласында жұмыс істейтін жастар кез келген мамандықтың ерекшеліктерін біле бермейді. Бұл тек студент жастарға ғана қатысты емес - шетелдегі сыртқы істер органдарының қызметкерлері де осындай проблемаларға тап болады, дипломатиялық қызметті таңдаған университет түлектері «дипломатиялық мамандықтың не екенін және оның рөлін түсінуде базалық білімдер мен түсініктерде жиі кемшіліктерді көрсетеді». Болашақ халықаралық мамандардың кәсіби қызметі көп қырлы, ол дипломатиялық, саяси халықаралық қызмет, мәдени байланыстар саласындағы халықаралық саясат және әскери саладағы сауда-экономикалық байланыстар саласындағы ағымдағы тенденцияларды зерделеуді қамтитын ақпараттық-талдау жұмыстары жатады. Сондай-ақ халықаралық маман ұсынатын елдің белгілі бір елдермен қарым-қатынасының дамуын, оның жекелеген аймақтарға, халықаралық ұйымдарға ықпал ету дәрежесін талдай білу қажет. Ақпараттық-талдау жұмыстары сонымен қатар аймақтар мен жекелеген елдер, халықаралық және қоғамдық ұйымдар, саяси және қоғам қайраткерлері, ғылым мен мәдениет өкілдері туралы мәліметтер қорын құру мен жаңартуды (ақпаратты іздеу, іріктеу және өңдеу) қамтиды. Ақпаратты іздеу ана тілінде де, шет тілдерінде де жүргізіледі, сондықтан халықаралық маман шет тілдерін жетік білуі керек. Құжаттарды рәсімдеу және ақпаратты дұрыс және логикалық түрде беру мүмкіндігінсіз ақпараттық-талдау жұмысын жүзеге асыру мүмкін емес. Болашақ халықаралық маман тек келіссөз жүргізіп қана қоймай, қажет болған жағдайда аудармашы, хатшы, референт қызметтерін де атқара алуы керек. Сондықтан халықаралық студенттерді кәсіби даярлау барысында шет тілдерін меңгеруге және аудармашылық құзыреттілігін қалыптастыруға көп көңіл бөлінеді.

Дипломатиядағы мәдениетаралық коммуникация. Халықаралық коммуникация әрқашан мәдениетаралық коммуникацияны қамтиды, сондықтан түлек оқытылатын тіл елінің тілдік және мәдени ерекшеліктерін білуі және мәдениетаралық коммуникациялық кедергілерді жеңе білуі және мәдениетаралық қақтығыстарды болдырмауы керек. Осыған байланысты шет тілін оқытуда лингвомәдени біліктілікке көп көңіл бөлгені дұрыс. «Мәдениетаралық коммуникация негіздері» және «Іскерлік мәдениет» курстарын оқытудың маңыздылығы да осында деп білемін.

Халықаралық қатынастар факультетін бітірген кейбір түлектеріміз редакциялық, баспа және мәдени-ағартушылық қызметпен айналысады: олар бұқаралық ақпарат құралдарында халықаралық мәселелерді жариялап, көрмелер, фестивальдар өткізеді, мәдени алмасу және гуманитарлық өзара іс-

қимыл, оның ішінде шетелде тұратын отандастармен іс-шаралар ұйымдастырады. Халықаралық қатынастар саласының көптеген түлектері ғылыми-педагогикалық қызметпен айналысады. Халықаралық зерттеулер аясындағы ғылыми және кәсіби байланыстар әлемдік ғылыми және академиялық қоғамдастықта ұлттық мүдделерді ілгерілетуге ықпал етеді.

Халықаралық ынтымақтастықтың жаңа бағыты спорт, экология және ауыл шаруашылығы саласындағы дипломатияны оқытудың жаңа бағыттары қарастырылуы керек деп ойлаймын. Кәсіби қызметтің барлық осы салалары халықаралық қатынастардың теориясы мен практикасы, халықаралық құқық саласындағы жалпы дайындықты ғана емес, сонымен қатар тиісті кәсіби тақырыптарды тереңдетіп оқуды талап етеді [5].

Сондықтан «дипломат» мамандығының не екенін, дипломаттың жеке басына қандай кәсіби талаптар қойылатынын, ол қандай жеке қасиеттерге ие болуы керек екенін теория және практика тұрғысынан түсінудің жаңа форматы қажет болуы керек. Ең алдымен, бұл кәсіп ұзақ тарихи кезеңдегі адам қызметінің тәжірибесін жинақтайды, сонымен қатар тарих, экономика, халықаралық қатынастар және құқық, әлеуметтану, экология, аймақтану және тіл білімі сияқты көптеген арнайы ғылымдардың квинтэссенциясы болып табылады. Дипломат мамандығының сипаттамалары алуан түрлі, сонымен қатар қазіргі жағдайда кейбір батыс және ресейлік дипломаттардың пікірінше, белгілі бір лауазымдарға тағайындау кезінде болашақ дипломаттардың жеке қасиеттерін ескере отырып, үміткерлерге басымдық берілуі керек.

Болашақ дипломаттарды, халықаралық қатынастар саласындағы мамандарын оқу үдерісінде дайындаудың жекелеген бағыттарын толығырақ талдай отырып, халықаралық қатынастар саласындағы маманының жеке және іскерлік қасиеттеріне қойылатын дәстүрлі талаптарды ешкім де жоққа шығармайтынын ескеру қажет. Қазіргі заманғы халықаралық қатынастар саласындағы маманды дайындау көшбасшылық психологиясын, жанжалдарды басқару, кәсіби қарым-қатынас этикасын зерттеу сияқты бірқатар жаңа бағыттардысыз жүзеге асырылмайды. Университеттік білім берудің маңызды міндеті білім мен дағдыларды берумен қатар, оқу процесінде кәсіби маманның жеке тұлғасын қалыптастыру, оның таңдаған мамандығымен өзін-өзі сәйкестендіруіне ықпал ету болып табылады.

Қорытынды

Болашақ дипломаттардың маңызды қасиеттеріне психология негіздерін зерделеуді көздейтін жақсы психологиялық дайындық, пайымдылық, зейінділік, күйзеліске төзімділік, әңгімелесушінің психологиялық портретін көрсете білу сияқты қасиеттерді дамыту жатады. Атап айтқанда, психологиялық дайындық, әңгімелесушіні тыңдау және жалпы жағдайды байқау, іскерлік қарым-қатынас әдістерін меңгеру және қабылдаушы елдің жергілікті іскерлік мәдениетінің ерекшеліктерін пайдалана білу қабілетін дамыту. келіссөздердің табысты және тиімді нәтижелеріне қол жеткізу. Дипломатиялық қызметкерлерді кәсіби даярлауда университет түлектерінің халықаралық келіссөздерді, жұмыс кездесулерін ұйымдастыру, тиісті

құжаттар жобаларын дайындау, қабылдаушыда ақпаратты жинау және талдау қабілеті сияқты кәсіби құзыреттіліктерді меңгеруіне ерекше көңіл бөлінеді. Болашақ дипломаттар мен халықаралық істер мамандарын шетелде жұмыс істеуге дайындағанда, қабылдаушы елдің саяси және экономикалық факторларын зерттеп қана қоймай, мәдениетаралық коммуникативті құзыреттілігін қалыптастыруға да назар аудару қажет. «Басқа мәдениет өкілдерінің көзқарастары мен пікірлерін түсіну, өз мінез-құлқын түзету, қарым-қатынас процесінде қақтығыстарды жеңу, әртүрлі құндылықтардың, мінез-құлық нормаларының өмір сүру құқығын мойындау» функционалдық дағдыларды дамыту ерекше маңызды. Болашақ дипломаттарға қойылатын заманауи талаптар мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігін ғана емес, дағдарыстық жағдайларда күйзеліске қарсы тұруды, командада жұмыс істей білуді және жоғары төзімділіктің болуын қамтиды. Мәдениетаралық коммуникация әртүрлі мәдени және субмәдени топтардың өкілдері арасындағы өзара әрекеттесу ретінде түсіндіріледі, оның барысында коммуникативті серіктестердің бөтендігі көрінеді, коммуникативті өзара әрекеттесу нәтижесіне әсер етеді. Дипломат мамандығы әрқашан беделді және тартымды болып саналды: бұл жаңа адамдармен кездесу, шет елдерге бару, әлемді тану. Алайда, дипломатиялық қызметті немесе жалпы халықаралық қатынастар саласындағы жұмысты таңдаған жастар әрдайым мамандықтың қандай ерекшеліктерімен бетпе-бет келетіндігін түсінбейді. Халықаралық бейіндегі студенттердің кәсіби дайындығы мен кәсіби бірегейлігін қалыптастыруда серіктес жоғары оқу орындарындағы тағылымдамалар маңызды рөл атқарады, бұл шетелде оқудың ерекшелігін сезінуге, басқа мәдениет өкілдерімен қарым-қатынас тәжірибесін алуға, тілдік ортаға енуге мүмкіндік береді, сондықтан халықаралық қатынас саласына маман даярлап отырған ЖОО дағы тағылымдама мамандыққа қатысты болуы керек. Студенттердің таныстыру және диплом алдындағы практикасының рөлі бірдей маңызды, оның барысында олар кәсіби міндеттерді орындайды және олардың кәсіби таңдауы қаншалықты дұрыс болғанын кәсіби маңызды құзыреттер қаншалықты қалыптасқанын және нәтижесінде кәсіби сәйкестікті түсінеді. Диплом алдындағы практикадан сәтті өту түлектерді одан әрі жұмысқа орналастыруға ықпал етеді. Осылайша, халықаралық бейіндегі мамандардың кәсіптік білім беру мазмұнын іріктеу және оқу жұмыс жоспарлары мен бағдарламаларын жасау кезінде кәсіптің тиісті нормативтік-құқықтық құжаттармен регламенттелуін және ақпараттық-талдамалық және ұйымдастырушылық-коммуникациялық жұмыстармен, оның ішінде шет тілдерін қолданумен байланысты кәсіптік қызметтің ерекшеліктерін, сондай-ақ мәдениетаралық коммуникацияға дайындығын назарға алу қажет.

Соңғы жылдары шет мемлекеттер шетелдік студенттердің де, еңбек жолын бастаған жас дипломаттардың да экономикалық дайындығын арттыруға көп көңіл бөлді. Осы мақсатта жаһандық экономика және қаржы, менеджмент және маркетинг, ірі фирмалар мен компанияларда тағылымдамадан өту бойынша арнайы курстар ұсынылады. Дипломатиялық жұмыстың аналитикалық құрамдас бөлігіне назар аударып отырып,

халықаралық студенттердің, болашақ дипломаттардың қалыптасуына, ақпараттың үлкен көлемін, соның ішінде Интернетті алу жағдайында сапалы шарлау және шынайы ақпаратты жалған ақпараттан ажырата білуге назар аудару керек.

ӘДЕБИЕТ

[1] История МГИМО [Электронный ресурс] // МГИМО-Университет. - URL:https://mgimo.ru/about/history/?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com

[2] История кафедры международных отношений и мировой экономики // Казахский национальный университет им. Аль-Фараби. URL: <https://www.kaznu.kz/>

[3] Лазоркина О. И. Некоторые аспекты подготовки дипломатических кадров: история и современность // Труды факультета международных отношений: науч. сборник. - Вып. 5 - Минск, 2014. - 160 с.

[4] Дубинин Ю. В. Информационно-аналитическая функция дипломатических представительств за рубежом // Право и управление. XXI век. - 2011. - № 4 (21). - С. 107-119.

[5] Куликова Л. В. Межкультурная коммуникация / Глава в книге: Эффективное речевое общение (базовые компетенции). Словарь-справочник. Электронное издание. Сибирский федеральный университет / Под редакцией А. П. Сковородникова. Красноярск, 2014. Издательство: Сибирский федеральный университет (Красноярск). - URL: https://elibrary.ru/download/elibrary_24548726_26120_736.pdf

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В ОБЛАСТИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

*Изтаева В.А.¹, Абжапарова Л.Ж.²

^{*1} Кандидат политических наук, доцент

Казахский университет международных отношений и мировых языков
имени Абылай хана, Алматы, Казахстан,

e-mail: iztaeva.venera@mail.ru

² доктор PhD, ассоциированный профессор,

Казахский университет международных отношений и мировых языков
имени Абылай хана, Алматы, Казахстан,

e-mail: laura_zh83@mail.ru

Аннотация. Цель статьи заключается в детальном раскрытии особенностей профессиональной подготовки специалистов в области международных отношений в контексте казахстанского университета, который готовит будущих экспертов в данной сфере. В современных условиях, когда международные отношения становятся всё более сложными и многогранными, необходимо учитывать специфику дипломатической службы и требования, предъявляемые к специалистам в этой области.

Актуальные вопросы, поднимаемые в статье, охватывают различные аспекты подготовки будущих международных специалистов, включая анализ нормативно-правовых документов, которые регулируют деятельность дипломатов, а также исследование сложившейся практики в профессиональной среде. Важно отметить, что подготовка специалистов в области международных отношений требует не только теоретических знаний, но и практических навыков, которые помогут им успешно справляться с вызовами современности. В ходе обучения особое внимание уделяется формированию

профессионально значимых компетенций. Это включает развитие критического мышления, навыков межкультурной коммуникации, стрессоустойчивости, а также способности к быстрому принятию решений в условиях неопределенности. Специалисты должны быть готовы к взаимодействию с представителями различных культур и национальностей, а также уметь адаптироваться к меняющимся условиям на международной арене.

Кроме того, статья анализирует роль учебных программ, практики и стажировок, которые помогают студентам получить практический опыт и подготовиться к реальным условиям работы в дипломатических учреждениях и международных организациях. Обсуждаются также новые тренды в образовании, такие как внедрение информационно-коммуникационных технологий и активных методов обучения, которые способствуют более глубокому усвоению материала и развитию необходимых навыков. Таким образом, цель статьи — не только проанализировать текущее состояние подготовки специалистов в области международных отношений в Казахстане, но и выработать рекомендации по улучшению учебного процесса, чтобы подготовить высококвалифицированные кадры, способные эффективно решать задачи, стоящие перед современной дипломатией и международной политикой.

Ключевые слова: дипломат, профессиональная деятельность, международные отношения, компетенции, межкультурная коммуникация, дипломатическая служба, образовательная система, Казахстан

THEORY AND PRACTICE OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF INTERNATIONAL RELATIONS IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

*Iztayeva V.A.¹, Abzhaparova L.Zh.²

^{*1} Candidate of Political Sciences, associate professor, Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan, e-mail: iztaeva.venera@mail.ru

² PhD, associate professor Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages, Almaty, Kazakhstan, e-mail: laura_zh83@mail.ru

Abstract. The purpose of the article is to reveal in detail the features of professional training of specialists in the field of international relations in the context of the Kazakh university, which trains future experts in this field. In modern conditions, when international relations are becoming more complex and multifaceted, it is necessary to take into account the specifics of the diplomatic service and the requirements for specialists in this field.

The topical issues raised in the article cover various aspects of the training of future international specialists, including the analysis of regulatory documents that regulate the activities of diplomats, as well as the study of established practice in the professional environment. It is important to note that the training of specialists in the field of international relations requires not only theoretical knowledge, but also practical skills that will help them successfully cope with the challenges of our time. During the training, special attention is paid to the formation of professionally significant competencies. This includes the development of critical thinking, intercultural communication skills, stress tolerance, as well as the ability to make quick decisions in conditions of uncertainty. Specialists should be ready to interact with representatives of different cultures and nationalities, as well as be able to adapt to changing conditions in the international arena.

In addition, the article analyzes the role of educational programs, internships and internships that help students gain practical experience and prepare for the real conditions of work in diplomatic institutions and international organizations. New trends in education are also

discussed, such as the introduction of information and communication technologies and active learning methods that contribute to deeper learning of the material and the development of necessary skills. Thus, the purpose of the article is not only to analyze the current state of training specialists in the field of international relations in Kazakhstan, but also to develop recommendations for improving the educational process in order to prepare highly qualified personnel capable of effectively solving the tasks facing modern diplomacy and international politics.

Keywords: diplomat, professional activity, International Relations, competencies, intercultural communication, diplomatic service, education system, Kazakhstan

Статья поступила 13.08.2024 г.